

ВОЛЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОЧИНУ

У цій статті автор розглядає процес волеформування юридичної особи для вчинення правочинів. Досліджуються та аналізуються погляди різних науковців з цього приводу. Визначено стратегії прийняття юридичною особою рішення стосовно укладення правочину.

Ключові слова: правочин, воля, юридична особа.

В этой статье автор рассматривает процесс волеобразования юридического лица для совершения сделок. Исследуются и анализируются взгляды разных учёных с этого повода. Определены стратегии принятия юридическим лицом решения относительно совершения сделки.

Ключевые слова: сделка, воля, юридическое лицо.

In the article the author considers the will-making process of the legal entity for the concluding transactions. Different opinions of the scientists are researching and analysing from this matter. It was determined strategies of acceptance the decision by the legal entity relative to the concluding of the transaction.

Key words: transaction, will, legal entity.

Високий рівень розвитку цивільного обороту є ознакою країни з ринковою економікою. Останню нині неможливо собі уявити без наявності юридичних осіб приватного права. Саме вони у період розбудови нашої державності починають відігравати якщо не вирішальну, то системоутворюючу роль, акумулюючи величезні інтелектуальні та матеріальні ресурси.

Створюючи юридичну особу суб'єкти цивільного права прагнуть досягти певної мети, розв'язавши таким чином проблему, яку одноосібно вони не в змозі вирішити. Зрозуміло, що під час реалізації цього наміру, юридична особа повинна вступати у правовідносини з іншими суб'єктами. Як відомо, найпоширенішою підставою набуття цивільних прав та обов'язків є правочини. Проте для того, щоб укласти правочин, юридична особа повинна спочатку сформувати волю, яка виражається у прийнятому рішенні.

Питанню волеформуванню юридичної особи присвячували увагу такі вчені як В. П. Грибанов, Н. В. Козлова, В. М. Кравчук, Г. В. Цепов, Б. Б. Черепакін та багато інших. Але висновки проведених досліджень не завжди повною мірою висвітлюють проблематику з окресленого питання, а, отже, не дають можливості цілісного розкриття механізму волеформування. Звідси, метою статті є комплексний аналіз категорії волі юридичної особи, її специфіки та особливостей.

Як зазначає Н. В. Козлова, конструкція будь-якої юридичної особи передбачає наявність механізму, який дозволяє приймати рішення, якими юридична особа буде керуватися у своїй діяльності, тобто формувати волю юридичної особи. Воля юридичної особи формується за допомогою її органів і виражається в рішеннях, які приймаються такими органами. Однак на процес волеутворення юридичної особи здійснює вплив воля людей, які безпосередньо входять до складу такого органу, а отже мають змогу визначати напрям діяльності юридичної особи [1, с. 230]. Воля юридичної особи пов'язана з людиною. Безумовно, що фізична особа, яка наділена правом впливати на процес формування волі юридичної особи, використовує надані їй можливості для того, щоб юридична особа здійснила чи утрималась від здійснення певних дій, які зазначена фізична особа вважає найбільш важливими й правильними. Поряд з цим, якщо воля декількох фізичних осіб, які мають рівні можливості не співпадає, рішення має прийматися за правилами, що встановлені законодавством або установчими актами юридичної особи [2, с. 14]. Воля одноособового виконавчого органу може бути обмежена волею колегіального органу (загальних

зборів), якщо справа набуває рис не простої поточної діяльності, а може стосуватися істотних стратегічних планів.

З позиції дослідження важливо з'ясувати чи володіє юридична особа самостійною волею чи остання їй не властива, а формується та виражається за допомогою «справжніх» суб'єктів цивільного права – фізичних осіб. Для того, щоб відповісти на це питання, зупинимося на основних теоріях юридичної особи.

Історично першою сформувалася *теорія фікції* юридичної особи. Її засновником вважають папу Інокентія IV, який у 1245 році на Ліонському соборі проголосив, що союз це *populus intellectuale et res incorporalis* (найменування інтелектуальне для речей безтілесних). Він указав також, що союз є *res inanimata* (річ бездуховна) тобто *persona ficta* (особа фіктивна). Папа Інокентія IV займався проблемою союзів у зв'язку з питанням про можливість їх анафеми (відлучення від лона церкви) та відповідав на нього негативно, оскільки союзи не можуть володіти самостійною волею, нею володіють лише люди, які входять до їх складу. Прихильниками цієї теорії у різний час були такі видатні правники, як Ф. К. фон Савінії, Ю. Барон, Д. Д. Грімм, Г. Ф. Шершеневич, В. В. Єфімов, М. Л. Дювернуа. Нині представником цього напрямку можна назвати Н. В. Козлову. Суть теорії фікції полягає в тому, що юридична особа є штучним суб'єктом права, який існує лише у юридичній уяві, в ідеї, але не у дійсності. Отже, юридична особа, в розумінні самостійного суб'єкта, є лише фікцією. Ф. К. фон Савінії заперечує окрему волездатність юридичної особи через відсутність психічної волездатності, але вона ліквідується шляхом волездатних органів, які входять до складу юридичної особи [3, с. 553]. На схожу обставину звертав увагу В. В. Єфімов [4, с. 79, 82] та Ю. Барон [5, с. 72]. Таким чином, юридичну особу представники теорії фікції розглядали як недієздатного суб'єкта, який може діяти лише за допомогою представництва, функція якого покладалася на його органи. Прикладом цього слугує позиція Є. В. Васковського, яка полягає у тому, що приписуючи юридичним особам правоздатність, фікція не дає їм дієздатності. У цьому відношенні вони схожі на малолітніх, божевільних, яких також вважають нездатними до юридичних дій і можуть вчиняти їх за допомогою представників – опікунів [6, с. 68].

У цілому, не зупиняючись на перевагах теорії фікції (визнання юридичної особи суб'єктом права, вказівка на джерело походження такого суб'єкта – юридичну норму) зазначимо її основні недоліки, які не дозволяють її застосовувати. Так, до останніх належить:

- 1) відсутність відповіді на питання про належність майна юридичної особи;
- 2) заперечення дієздатності юридичної особи через відсутність волездатності, яка повинна реалізовуватися органами як її представниками.

Як відомо, те що стверджується або заперечується стосовно цілого, стверджується або заперечується стосовно його частин. Це загальновідомий логічний закон, який не потребує додаткового аргументування. Але автори теорії фікції стверджують, що волездатністю наділені органи юридичної особи. Виходячи з логічного аналізу, представники цієї теорії не повинні були б визнавати волездатність органів юридичної особи, оскільки вони є складовими частинами юридичної особи. З цих причин органи юридичної особи не можуть розглядатися як її представники. Звернемо увагу й на той факт, що згідно з чинним законодавством юридична особа набуває правоздатності та дієздатності одночасно – з моменту її державної реєстрації, що не відповідає вченню представників фікційної теорії.

Багато прихильників має *теорія колективу* (С. М. Братусь, Е. А. Флейшиц, В. П. Грибанов, В. А. Ойгензіхт), яку висунув А. В. Венедіктов. Учений вперше обґрунтував те положення, що субстратом органу юридичної особи є колектив працівників, які очолюються їх керівником. Кожна юридична особа, на його думку, – це «реальний колектив живих людей» [7, с. 663, 664]. Видатним представником цієї концепції став С. М. Братусь, у працях якого вона отримала свій розвиток [8, с. 104–114]. Далеко не тільки дії органів, але й дії працівників і службовців, – стверджує Е. А. Флейшиц, – є діями самої юридичної особи. Поза цими діями нема і діяльності юридичної особи [9, с. 112]. Схожу позицію займав В. П. Грибанов, на думку якого за юридичною особою стоять ті, хто визначає і формує її волю, хто здійснює діяльність юридичної особи, за чиї дії вона несе відповідальність [10, с. 46–52].

Теорія колективу була актуальною у період планової економіки СРСР, оскільки повністю відповідала її потребам. Однак нині трудовий колектив працівників, наприклад, у АТ чи ТОВ навряд чи серйозно може впливати на діяльність юридичної особи, а особливо формувати стратегію її діяльності. Ця функція покладалася на загальні збори учасників, а здійснення поточної діяльності – на виконавчий орган, у якого відсутній обов'язок враховувати думку трудового колективу, зокрема, з питання укладення, зміни, припинення договорів. Крім того, у цивільному

праві відсутній такий суб'єкт як трудовий колектив. Якщо ми визнаємо його суб'єктом, то це призведе до асиміляції стосовно правового регулювання відносин трудового та цивільного права. А цього допустити не можна на тій підставі, що кожна з цих галузей має свій предмет регулювання, власні, неповторні притаманні лише їм, особливості.

Окреме місце в проблемі сутності юридичної особи займає теорія директора (Ю. К. Толстой, Ф. І. Гавзе). Положення цієї концепції зводяться до того, що посадова особа – директор творчо виконує волю юридичної особи, яка трансформується у волю самого керівника. У правовідносинах керівником, таким чином, виражається його власна воля, але її зміст визначено волею юридичної особи [11, с. 70]. Погоджуються з цим Ф. І. Гавзе, позиція якого ґрунтується на тому, що директор формує і виражає волю юридичної особи [12, с. 78–83]. Варто зазначити, що ця теорія має невинуватливу подвійність: з однієї сторони є воля юридичної особи, а з іншої – воля керівника (директора), який виражає її. Вважаємо, що немає жодних підстав для такої подвійності. Крім того, невинуватливо ототожнювати волю однієї особи (директора) з волею самої юридичної особи, оскільки це різні категорії, невинуватливо звуження суб'єкта права до виразника його волі. Саме воля юридичної особи є єдиною, неповторною та аутентичною, яку не можна зводити до волі окремої особи – директора. Інша точка зору приведе до визнання того, що теоретично будь-який працівник юридичної особи є носієм її волі.

На нашу думку теорією, яка відповідає дійсному стану речей, є *органічна теорія* Отто фон Гірке. Її суть автор пояснював тим, що юридична особа настільки ж реальна, як і особа фізична. Юридична особа – це особливий тілесно-духовний організм, це союзна особа. «Союзна особа, – зазначає О. Гірке, – є визнана правопорядком діяльність людського союзу, який виступає у якості відмінного від суми поєднаних у союзі осіб єдиного цілого, яке є суб'єктом прав і обов'язків» [13, с. 469]. Союзна особа, на думку цього науковця, є дійсною, а не вигаданою особою. Згідно з цією теорією юридична особа дієздатна, вона не потребує обов'язкового представництва, тобто має власну волю та може діяти. У той же час О. Гірке не заперечує особливого статусу органу, оскільки саме через нього діє юридична особа. Але це уже не представництво, тобто не заміщення однієї особи іншою, а представлення цілого через частину. Воля юридичної особи, на думку О. Гірке, складається із частин волі людей, які входять до складу союзу [13, с. 470–472]. Дійсно, якщо особа не має волі, то не може бути правочину, немає правочину – немає права, немає права – немає відповідальності. Логічний ланцюг відповідальності бере свій початок від волі. Отже, якщо юридична особа – це особа, яка не має волі, то тоді неможливо притягнути її до відповідальності, немає самостійного учасника цивільного обороту. Органічна теорія вийшла з цього глухого кута, було визнано за юридичною особою статус дієздатного суб'єкта з самостійною, а не підмінною волею.

Варто зазначити, що існує критика і цієї теорії. Так, С. М. Братусь вказує, що недоліки органічної теорії загальновідомі. Це перш за все біологізація поняття реальної союдної особи [14, с. 103]. Але як далі зазначає цей автор, сам О. Гірке прийшов до висновку, що між людиною і людським союзом існує лише певна схожість і що тільки за аналогією людський союз можна назвати організмом [14, с. 103]. Другим недоліком органічної теорії, на думку С. М. Братуся, є відсутність історичного підходу до явищ [14, с. 103]. Проаналізуємо ж ці недоліки. Справді, це можна спостерігати безпосередньо у її визначенні – «тілесно-духовний організм». Тут варто погодитися з критикою, оскільки «тіла» як біологічного явища юридична особа не має (коли ми дивимося на будівлю, у якій розташована юридична особа, то ми маємо справу не з тілом такого суб'єкта, а з його майном). Мабуть, сам О. Гірке, розуміючи цей недолік вказує: «Ми прирівнюємо соціальне тіло до індивідуального організму і разом з останнім підкорюємо їх родовому поняттю живого організму» [15, с. 12]. Звідси, органічна теорія – теорія реальності юридичної особи поступово у творах автора непомітно для нього самого трансформується у *соціальну теорію*. Ознака соціальності вбачається у тому, що сам О. Гірке вважає волю юридичної особи – волею соціальною. Однак М. Л. Дювернуа вважає таку соціальну волю неіснуючою та неприродною [3, с. 562]. Якщо до вирішення цього питання застосувати загальнофілософський метод дослідження, то з'ясується, що все у цьому світі складається із відповідної матерії. Остання поділяється на живу, живу та соціально-впорядковану. Обґрунтовувати тезу, що соціально-впорядкованої матерії не існує – все одно, що заперечувати існування держави, нації тощо. З цієї позиції доволі спірними виглядають твердження проф. М. Л. Дювернуа з приводу неіснування соціальної волі юридичної особи, оскільки не варто так палко заперечувати що-небудь лише з тієї причини, що не можеш побачити це своїми очима. Адже якщо суб'єкт існує і він є самостійним, тобто може нести відповідальність, то заперечення факту наявності волі виглядає вкрай непереконливо.

Прихильником теорії О. Гірке у дореволюційний час був В. М. Хвостов, який вважав, що юридична особа – соціальна організація. Для того, щоб володіти суб'єктивним правом, потрібно володіти волею. Але ця воля не повинна обов'язково бути волею окремої людини; для цивільного права достатньо волі, яка виробляється штучно за допомогою певної соціальної організації. Хоча зміст цієї волі і встановлюється окремими людьми, але вона вважається не волею цих людей, а незалежною від них соціальною єдністю. Тому права і обов'язки належать у цьому разі такому соціальному цілому, а не окремим людям, які входять до його складу [16, с. 251]. Вважаю, що позицію В. М. Хвостова стосовно розуміння природи волі юридичної особи необхідно підтримати, звертаючи увагу саме на соціальність походження її змісту. З цього приводу слухним є висловлювання Алфена – відомого юриста Давнього Риму, який вважав, що корпорація (юридична особа) є особливе ціле, і існування його не залежить від зміни окремих людей, які входять до його складу – членів корпорації [16, с. 253]. Тобто воля юридичної особи не зводиться до суми окремих воель учасників такої юридичної особи та не може бути отождествлена з волею одного з її членів, оскільки набуває відмінних від неї рис – рис соціальності.

Концепцію соціальної реальності у радянський період захищав Д. М. Генкін [17, с. 92]. Але, на думку В. А. Ойгензіхта, вона не відповідала на питання про субстрат юридичної особи, про те, чію волю виражає її діяльність [18, с. 151–152]. Взагалі питання з приводу того, чію волю виражає діяльність юридичної особи, виглядає доволі дивно. Звичайно, що власну, оскільки юридична особа є право- та дієздатним суб'єктом, наділеним власною волею. Проте зрозуміти, а тим паче прийняти це положення прихильнику теорії колективу [19] доволі складно, зважаючи на обмеженість при дослідженні проблеми соціальності природи юридичної особи. Як зазначалося, критика теорії О. Гірке С. М. Братусем також будувалася на тому, що у неї відсутній історичний підхід до явищ. Але чи не свідчить саме про історичність підходу наявність розвиненого вчення, підтримуваного спочатку О. Гірке, а потім В. М. Хвостовим та Д. М. Генкіним у дореволюційні та радянські часи відповідно і це лише з огляду на час випуску в світ монографії С. М. Братуса, який критикував це вчення. Вважаю, що цей аргумент не витримує критики наведених положень. До того ж зазначимо, що прихильником теорії соціальності був і О. О. Красавчиков, вчення якого ґрунтувалося на тому, що сутність організації не у самих по собі людях, а у тих зв'язках, у яких об'єднані люди знаходяться стосовно один одного. Юридична особа – це організація, яка наділена певними ознаками, і тому вона представляє собою систему важливих соціальних зв'язків [20, с. 12–22]. Доповнимо це твердження лише тим, що нині згідно з чинним законодавством до складу засновників (учасників) юридичної особи можуть входити будь-які суб'єкти цивільного права, у тому числі й інші юридичні особи.

Притримується позиції стосовно соціальності природи юридичної особи у сучасний період В. М. Кравчук, що, безумовно, не може не свідчити про життєздатність цієї концепції [21, с. 33]. Проте навіть цей науковець наводить приклад критики соціальної теорії, яка, на його думку, не дає повністю приєднатися до цієї концепції [22, с. 172–173]. Її суть полягає в тому, що юридична особа може визнаватися і там, де немає соціального організму: університет залишається юридичною особою без студентів і викладачів. Проаналізуємо це твердження. Якщо застосувати до категорії «юридична особа» діалектичну категорію «зміст – форма» ситуація виглядатиме дещо інакше. Як відомо, кожне явище (у нашому випадку юридична особа) має внутрішній зміст та зовнішню його об'єктивацію, яка отримала назву форми. Змістом будь-якої юридичної особи, з урахуванням всього вищенаведеного, варто визнати її соціальні зв'язки – природу соціального. Форма ж, яку отримують ці соціальні зв'язки, становить каркас юридичної особи, тобто її легальне начало. Запитується: якщо у явища забрати його суть, то чи буде воно справді явищем. Відповідь очевидна – звичайно що ні. Крім того, не форма визначає зміст, а зміст форму, тобто беззмістовної форми бути просто не може. Якщо у наведеному прикладі з університетом у нього забираються соціальні зв'язки, то наявною є не «юридична особа» у прямому сенсі цього слова, а лише її потенція, її можливість, яка невідомо чи перетвориться у справжню дійсність. Безумовно, норма права важлива для створення юридичної особи. Про це свідчить і саме законодавство, визначаючи юридичну особу як організацію, проте таку, яка зареєстрована у встановленому законом порядку. Отже, юридична особа – єдність суб'єктивного і об'єктивного, єдність соціального визнаного правовою нормою.

Це ще не всі теорії походження формування і волевиявлення юридичної особи. Розглянуті лише найактуальніші в наш час. Досі серед учених триває дискусія стосовно кожної з них, створюючи плуралізм поглядів який тільки збагачує юридичну науку. Проте надалі керуватимемося у своїх дослідженнях соціальною теорією юридичної особи.

Звертаючись безпосередньо до проблеми механізму волеформування юридичної особи, зазначимо, що Б. Б. Черепакін розмежовує волеутворення і волевиявлення такого суб'єкта права [23, с. 43–50]. Як видається, ці функції волеутворення та волевиявлення повинні виконувати різні органи, проте можлива ситуація, коли вони поєднуються в одному (наприклад, з питань здійснення поточної господарської діяльності волеутворюючим та волевиражаючим органом є виконавчий орган). Цей же автор вважає, що цивільна правосуб'єктність юридичної особи проявляється не тільки у зовнішніх волевих актах, що здійснюється її керівним органом: правочинах, процесуальних актах та інших правомірних юридичних діях. Волевым актам керівного органу, що представляє юридичну особу в зовнішніх відносинах, в тому числі при укладенні правочину, передують і сприяють волеві акти внутрішнього характеру, в яких виявляється діяльність колективу працівників юридичної особи. Однак для зовнішніх актів внутрішні акти мають тільки підготовче значення. Юридично вони не представляють одного цілого із зовнішніми актами [24, с. 468–471]. Навпаки, В. А. Мусін вважає, що внутрішні волеві акти утворюють єдине складне ціле із зовнішніми актами юридичної особи [25, с. 69]. Проте це не зовсім так, оскільки згідно з абз. 2 ч. 3 ст. 92 ЦК України у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження.

У цілому зазначимо, що формування волі юридичної особи – складний процес. Для того, щоб укласти правочин юридична особа повинна спочатку сформувати свою волю, яка виражається у прийнятому рішенні. Цей процес залежить від організаційно-правової форми, конструкції органів юридичної особи, визначеного законом або установчим документом порядку реалізації їх компетенції. Прийняти певне рішення означає сформувати волю юридичної особи, яка згодом стане елементом майбутнього правочину. У літературі загальновизнаною є теза, що волю юридичної особи формують її органи, які можуть бути разом з тим і волевиражаючими (наприклад, виконавчий орган ТОВ). Разом з тим, не виключена ситуація, коли орган може виконувати лише функцію формування волі без наявності можливості її виражати (наприклад, загальні збори учасників). Саме загальні збори товариства є тим органом, який відповідно до законодавства наділений компетенцією вирішувати будь-яке питання. Однак основне його призначення – визначати загальну стратегію діяльності всього товариства, надання згоди на укладення «значних правочинів». З урахуванням цього буде здійснюватися поточна господарська діяльність, яка «лежатиме на плечах» виконавчого органу.

Звідси, важливим як в теорії, так і на практиці є питання волеформування юридичної особи для наступного укладення правочинів. Як пише І. В. Амірханова, на сьогодні, на жаль, не розроблено питання правового забезпечення співвідношення можливості волеформування юридичної особи та її засновників (учасників) [26, с. 172].

Формування волі юридичної особи носить, як правило, колективний характер (виняток становить випадок наявності одноособового волеформуючого органу). А волевиявлення здійснює тільки певний орган або уповноважений цими органами представник, що діє на підставі довіреності. Суб'єктом же відносин у таких випадках виступає сама юридична особа, а не її орган. Досліджуючи питання волеформування юридичної особи, Г. В. Цепов зазначає, що процес формування і вираження волі юридичної особи складається із трьох етапів:

1) вираження суб'єктами управління волі, яку вони бажали б видати за волю юридичної особи;

2) припущення, що ця воля є волею юридичної особи;

3) вираження цієї волі перед третіми особами вже як волі юридичної особи [27, с. 90–91].

Не важко помітити, що на другому етапі застосована презумпційна юридична конструкція (проставлення знаку рівності між волею органу юридичної особи і самої юридичної особи). Цей прийом доволі виправданий, оскільки при формуванні волі юридичної особи як цілісного феномену беруть участь члени органу юридичної особи, між якими неминуче виникає соціальний зв'язок, спрямований на вироблення спільного рішення, а в підсумку і волі юридичної особи. Все це також залежить і від компетенції відповідного органу юридичної особи. Таким чином, воля органу трансформується у волю самої юридичної особи як квінтесенція результату його функції.

З'ясуємо ж як відбувається процес волеформування та які механізми можуть до нього застосовуватися. Юридична теорія не розробила цілісного власного підходу до вирішення вказаної проблематики, разом з тим багато цікавого можна знайти у працях із соціальної психології та економіки. Вважаю напрацювання цих наук доволі цінними не тільки у царині власного предмету дослідження, але й для правової науки, оскільки, як правило, механізм вироблення рішен-

ня, закріплюється локальними актами юридичної особи (статуті, засновницькому договорі – на найвищому рівні, положенні – стосовно діяльності окремого органу юридичної особи). Серед стратегій прийняття рішення можна виділити такі:

I. Стратегія простої більшості

Часто застосовується на практиці й полягає у тому, що рішення вважається прийнятим, якщо за нього віддана більшість голосів. Використання цієї стратегії має місце, зокрема, у повному товаристві, де голосування відбувається за принципом одна особа – один голос, а не за принципом майнової участі. У цілому цей механізм є характерним для юридичних осіб, які є «об'єднанням осіб», а не капіталів. Перевага стратегії полягає у тому, що їй притаманна демократичність, оскільки враховуються уподобання більшості учасників, але поряд з цим вона ігнорується інтереси меншості.

II. Стратегія сумування рангів

Відповідно до цієї стратегії альтернатива, у якій сума рангів у індивідуальних уподобаннях нижче, визнається більш цінною, більш раціональною для юридичної особи за альтернативу з більш високою сумою рангів. Наприклад, перед юридичною особою стоїть вибір: придбати земельну ділянку, єдиний майновий комплекс, вкласти гроші в іноземний інвестиційний проект чи надати кошти у кредит. З приводу цих альтернатив кожен із учасників (візьмемо за приклад ТОВ, у якому три учасники) може мати різні погляди стосовно їх економічної привабливості. Схема стратегії сумування рангів має працювати наступним чином: частка учасника перемножується на ранг альтернативи та додається до аналогічних величин інших учасників з перемноженням отриманої суми на 100%. Чим більший відсоток отримується, тим більшим є уподобання прийнятого рішення з позиції самої юридичної особи.

№	I (40%)	II (30%)	III (30%)	% уподобання
A1	1	2	3	65
A2	4	1	2	55
A3	3	3	4	31
A4	2	4	1	57,5

Розрахунок виглядатиме так:

A1 (альтернатива 1): $0,4 \times 1 + (0,3 \times 0,5) + (0,3 \times 0,33) \times 100\% = 65\%$

A2 (альтернатива 2): $0,4 \times 0,25 + (0,3 \times 1) + (0,3 \times 0,5) \times 100\% = 55\%$

A3 (альтернатива 3): $0,4 \times 0,33 + (0,3 \times 0,33) + (0,3 \times 0,25) \times 100\% = 31\%$

A4 (альтернатива 4): $0,4 \times 0,5 + (0,3 \times 0,25) + (0,3 \times 1) \times 100\% = 57,5\%$

Виходячи з вищевикладеного, рішення юридичної особи повинно бути на стороні першої альтернативи, оскільки вона найбільш повно відповідає її інтересам. Ця стратегія, на мою думку, якнайповніше притаманна юридичним особам об'єднанням майна, особливо тоді, коли жоден з учасників не має можливості самостійно вирішувати питання й доводиться домовлятися.

Розглядаючи стратегії прийняття рішень ми, до цього часу керувалися особистими уподобаннями осіб, які відповідно до закону (установчих документів) мають право впливати на процес волеформування юридичної особи. Але для юридичної особи, особливо тієї, яка створена з метою отримання прибутку, велике значення має не тільки особисте уподобання його учасника, але й корисність прийнятого рішення, іншими словами, те яку вигоду отримає у цілому такий суб'єкт права. Для спрощення ситуації припустимо, що у ТОВ два учасника, які оцінюють дві наявні альтернативи. Зрозуміло, що кожен із них буде здійснювати це з позиції досягнення бажаного результату (зупинення на одній із наявних альтернатив може позитивно або негативно позначитися на підприємницькій діяльності того з учасників, який також, цілком ймовірно, може мати корпоративний інтерес не тільки у межах однієї юридичної особи). Наприклад, ТОВ може надати кошти у кредит, але ризик неповернення останнього складає 20%. Або юридична особа може вкласти гроші в інвестиційний проект, проте відсоток невдачі цієї операції становить 40%. Як у такому разі повинні поводити себе учасники, якщо припустити, що з приводу кожної з цих альтернатив можливо отримати різні суми прибутку.

Припустимо, що корисність була визначена за допомогою однорідної шкали корисності, яка надає можливість порівняти оцінки різних учасників.

Учасники	Альтернативи			
	A1 (Інвестиційний проект)		A2 (Надати кредит)	
% корисності	60%	40%	80%	20%
I	+ 6	– 2	+ 10	– 6
II	+ 14	– 4	+ 9	– 8

Встановити тепер коефіцієнт корисності для кожної з альтернатив з позиції учасників.

Коефіцієнт корисності для першого учасника:

I (A1) становить: $(0,6 \times 6) - (0,4 \times (-2)) = 2,8$;

I (A2) становить: $(0,8 \times 10) - (0,2 \times (-6)) = 6,8$.

Для учасника № 2 коефіцієнт вираховується так:

II (A1) становить: $(0,6 \times 14) - (0,4 \times (-4)) = 6,8$;

II (A2) становить: $(0,8 \times 9) - (0,2 \times (-8)) = 5,6$.

Таким чином, перший учасник буде наполягати на першій альтернативі, оскільки коефіцієнт її корисності для нього – 6,8. Інший же учасник буде навпаки прихильником другої альтернативи, так як її корисність для нього складатиме також 6,8. Ситуація була б ідеальною, якщо для кожного з учасників одна з альтернатив була б з найбільшим коефіцієнтом. Разом з тим, на практиці часто трапляється по-іншому і кожен з учасників не бажає поступатися своєю позицією. Виникає питання про саму можливість застосування стратегії вибору. Вирішення пропонує Х. Райф [28, с. 164]. Воно засноване на середніх величинах, відповідно до яких вираховується середня корисність та середні витрати (потенційні збитки).

	0,7	0,3
A1	+ 8	– 4
A2	+ 11,5	– 6

Середня величина для A1 становить: $(0,7 \times 8) - (0,3 \times (-4)) = 4,4$.

Середня величина для A2 відповідно: $(0,7 \times 11,5) - (0,3 \times (-6)) = 6,25$.

Таким чином, намагаючись максимізувати корисний ефект від вчиненого правочину, учасники юридичної особи оберуть альтернативу № 2. Вважаємо, що ця стратегія допоможе краще зорієнтуватися при прийнятті складного для юридичної особи рішення, а особливо у тому випадку, коли жоден з учасників не уповноважений одноосібно виконувати цю функцію. У будь-якому разі, застосовуючи цю стратегію юридична особа тільки виграє.

У цілому зазначимо, що процес волеформування юридичної особи, який закінчується прийняттям рішення, може залежати не тільки від уподобань учасників, коефіцієнту корисності наявних альтернатив, але й від інших факторів, серед яких можуть бути такі, як наявність зобов'язань юридичної особи, законодавча політика тощо. Вивчення шляхів і особливостей формування волі юридичної особи як загалом, так і при укладенні та виконанні правочинів, – до сих пір залишається однією з найважливіших завдань юридичної науки.

Список використаних джерел:

1. Козлова Н. В. Правосубъектность юридического лица / науч. ред. В. С. Ем. М.: Статут, 2005. 476 с.
2. Эбзеев Б. Б. Участие акционерных обществ в гражданском обороте: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Москва, 2001. 249 с.
3. Дювернуа Н. Л. Чтения по гражданскому праву. Изд. 4-е. СПб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1902. Т. 1. Введение и часть общая (Вып. 2. Лица. Вещи). 670 с.
4. Ефимов В. В. Догма Римского права. Вып. 1. Общая часть. Вещное право. Посмертное перераб. изд-е. Петроград: Сенат. тип., 1918. 395 с.
5. Барон Ю. Система римского гражданского права : курс лекций. Вып. 1. Кн. 1. Общая часть / переводчик Л. И. Петражицкий. 3-е изд-е, испр. по 9-му немецкому изданию. СПб.: Изд. юрид. кн. маг. Мартынова Н. К., 1909. 250 с.
6. Васильковский Е. В. Учебник гражданского права. Вып. 1. Введение и общая часть. СПб.: Тип. Контрагентства ж. д., 1894. 169 с.

7. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1948. 839 с.
8. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права. М.: Гос. изд-во юрид. литературы, 1950. 368 с.
9. Флейшиц Е. А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1951. 239 с.
10. Грибанов В. П. Юридические лица : монография. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1961. 115 с.
11. Толстой Ю. К. Содержание и гражданско-правовая защита права собственности в СССР. Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1955. 219 с.
12. Гавзе Ф. И. Социалистический гражданско-правовой договор. М.: Юрид. лит., 1972. 168 с.
13. Gierke O. Deutsches Privatrecht. Erster Band. Allgemeiner Teil und Personenrecht. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1895. 897 s.
14. Братусь С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве (понятие, виды, государственные юридические лица). *Ученые труды. Вып. 12. Юридические лица в советском гражданском праве (понятие, виды, государственные юридические лица)*. М.: Юрид. изд-во М-ва юстиции СССР, 1947. 364 с.
15. Gierke O. Das Wesen der menschlichen Verbände rede, bei Antritt des rektorats gehalten in der aula der Königlichen Friedrich-Wilhelms-universität am 15. Oktober 1902. 32 s.
16. Хвостов В. М. История римского права: курс лекций. 5-е изд-е, испр. и доп. М.: Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1910. 463 с.
17. Генкин Д. М. Юридические лица в советском гражданском праве. *Проблемы социалистического права*. 1939. № 1. С. 86–105.
18. Ойгензихт В. А. Воля и волеизъявление : очерки теории, философии и психологии права / ред. С. А. Раджабов. Душанбе: Дониш, 1983. 256 с.
19. Ойгензихт В. А. Юридическое лицо и трудовой коллектив: сущность, поведение, ответственность: учебное пособие. Душанбе: ТГУ, 1988. 115 с.
20. Красавчиков О. А. Сущность юридического лица. *Советское государство и право*. 1976. № 1. С. 12–22.
21. Кравчук В. М. Корпоративне право: науково-практичний коментар до законодавства та судової практики. Київ: Істина, 2008. 720 с.
22. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. СПб.: Юрид. ин-т, 1998. 183 с.
23. Черепяхин Б. Б. Волеобразование и волеизъявление юридического лица. *Правоведение*. 1958. № 2. С. 43–50.
24. Черепяхин Б. Б. Труды по гражданскому праву. М.: Статут, 2001. 479 с.
25. Мусин В. А. Волевые акты государственных предприятий и проблема сущности юридического лица. *Правоведение*. 1963. № 1. С. 60–69.
26. Амирханова И. В. Гражданско-правовое обеспечение развития предпринимательств Республики Казахстан. Алматы: «Казак университеті», 2003. 369 с.
27. Цепов Г. В. Понятие органа юридического лица по российскому законодательству. *Правоведение*. 1998. № 3. С. 89–93.
28. Raiffa H. Decision analysis. Introductory lectures on choices under uncertainty. Addison-Wesley Series in Behavioral Sciences: Quantitative Methods. Reading, Mass. etc.: Addison-Wesley Publishing Company. XXIV, 1968. 309 p.